

tett folyóiratban ugyanakkor 851. s köv. ll.), Spengler (Zur Grammatik d. hypoth. Sätze, Zeitsch. f. die oest. Gymn. 1895. okt. és nov. ff.), Waldeck (Anleitung, gör. és lat. nyelvtanaihoz), Baran (Behandlung der hypoth. Sätze in der Schule, Zeitschr. f. d. oest. Gymn. 1877. 458—471., 705—720. ll.), Meltzer (gör. nyelvtan, Göschennél), Votsch, (latin nyelvtan, Göschennél) s még számtalan tudósnak könyvei és értekezései birtak szóra, hogy az ő hatásuk alatt, de nem tőlök függőleg, iskoláink érdekében elmondjam a magam ide vágó nézeteit s egyúttal egész őszintén feltárjam a magam felfogását és eljárását a nevezett ügyben. Ezennel felszólítom, sőt kérve kérem az érdeklődőket: szóljanak hozzá a kérdéshez, és ha hibásan gondolkozom, igazítsanak helyre.

Szándékom még valamikor a föltételes mondatok szakaszát tüzetesen is feldolgozni a két klasszikus nyelv egész történelmének folyamán. Megjegyzem, hogy itt elmondott felfogásomat már tanítói pályám kezdetén pedzettem Szamosi görög nyelvtanáról irt bírálatomban (Philol. Közl. 1891. 537. s köv. ll.); közöltem továbbá latin iskolai nyelvtaníróink közül néhánynyal, a kik helyet is engedtek könyvökben ajánlataimnak; de még mindig vannak szinte tegnapi keletű iskolai görög és latin nyelvtanaink, a melyekben a régies felfogás érvényesül. Ezek szerzőinek és többi tanítótársamnak ajánlom jóakarató méltatás végett fönebbi megjegyzéseimet; a Pädagogiai Társaság mélyen tisztelt vezetőinek pedig szíves köszönetet szavazok azért a készségért, melylyel megengedték, hogy nézeteimet és tanácsaimat az ő színök előtt bocsáthassam világgá.

BÓDISS JUSZTIN.

ISKOLAI FEGYELMEZÉSÜNK:

Alkotmányos újraéledésünk évében, 1867-ben jártam a gymnasium első osztályába. Kilenczvenen voltunk az osztályban. A rengeteg gyereksereggel úgy igyekeztek tanáraink megküzdeni, hogy reggeli 8 óra előtt az osztály legjobb 10 tanulója kikérdezett minden tárgyból a felügyeletére bizott nyolcz tanulót, úgy hogy, mire a tanár az osztályba belépett, ott várta a terem közepén a szekundások és tertiások népes tábora. A szekundások állva, a tertiások pedig térdelve várták az igazságszolgáltatás sújtoló kezét.

Nem volt itt semmiféle inquirálás. A mint a tanár belépett, szeme pillantásával jelt adott Vig Jancsinak, az osztály legszálasebb legényének, hogy a munka megkezdődhetik.

Vig Jancsi pedig egész élvezettel, mosolygó ábrázattal húzogatta le a terem közepén a pusztá padlóra egyik elítéltet a másik után, hát-hat suhogó pálczaütést mérvén a szekundásakra és tizenkettőt a terciásakra. Ezután rendszerint kezébe nyomván a pálczát egy másik markos, tömzsi gyereknek, ő maga is arczra borult a szoba közepére és szépecskén végigszenvedte, a míg a 6 vagy 12 pálczát ő is megkapta, a szerint, a mint aznap épen szekundára vagy terciára felelt.

Tizenöt-húsz gyerek került így naponkint executio alá, ide-számitva azokat is, kik valamely fegyelmi vétség miatt a tanítás folyamán hasonló elbánásmódban részesültek. A gyerekek annyira megszokták a verést, hogy többnyire ellenkezés nélkül feküdtek le a terem közepén, sokan pedig abban virtuskodtak, hogy szisszenés nélkül túrték el a felvágatást.

Fölösleges is mondanom, hogy a gyerekek e bánásmód folytán sem eszesebbekké, sem szorgalmasabbakká, sem jobbakká nem váltak. Az első év végén, azok a kik évközben a legtöbb verést kapták, legnagyobbbrészt megbuktak, úgy hogy a másodikba már csak ötvenen, vagy negyvenöten jutottunk.

Jól emlékszem, mily borzalommal néztem eleinte társaim szenvedését, némelyiknek hősködését s mily közömbössé váltam később a mindennap megisméltlőő jelenet iránt.

Arra is emlékszem azonban, hogy tanárainkat a fegyelemtartás ily módjáért egyáltalában nem gyűlöltük, sőt őszinte szeretettel ragaszkodtunk hozzájuk és talán azért, mert ők maguk kezét nem emeltek ránk s az egész processusban csak a törvényes, osztó igazság szerepét vitték.

A rajztanárunkat ellenben mindnyájan teljes lelkünköl gyűlöltük. Ez nem húzatta le a gyerekeket, hanem az egész rajzóráan át egyre, mosolyogva, tréfálkozva osztogatta a plágát és körmöst, még pedig úgy, hogy ha valaki félelemböl nem nyujtotta azonnal oda, vagy a pálcza suhintása elöl ijédten elkapta a kezét, az egy plágából azonnal kettő, majd licitandó három és négy lett. Rajzóráink java részét ilyenformán sajgó kezünk nézegetésével s a fájó helyre való huhogással töltöttük.

A negyedik osztályba jártunk, mikor egy reggel — egy szo-

katlanul derűs, mosolygó reggelen — az a hír futott osztályunkon végig, hogy az országgyűlés eltörülte a testi fenyítéket. Soha el nem felejthetem azt a csendes, ámuló örömet, azt a szívbeli újjongást, mely akkor egész valónkat átjárta. Gyerekeszünkkel is fel fogtuk, hogy itt nem a mi apró szenvedéseinkről, hanem valami nagyobb s az egész emberiségre nézve fontos elvekről van szó, melyek szerint az erőszakosság — még ha ideig-óráig úgy látszik is, mintha teremtett volna egyet-mást — voltaképen csak rombolni tud, maradandó alkotás pedig mindenha csak az örök szeretet talaján létesülhet.

Az iskolánkban uralkodó szellem e naptól kezdve gyökeresen megváltozott. Rajztanárunk lemondott tanári állásáról, mert a takarékpénztárnál kapott főpénztárosi állást, (azt hiszem, nem is volt iskolára szóló képesítése), többi tanáraink pedig sutba dobták a mogyorófavesszőt és nádpálczát és csakhamar örömmel tapasztalhatták, hogy így is boldogulnak, sőt hogy a szeretet hangján s a meggyőzés erejével sokkal közelebb férkőzhetnek növendékeik szívéhez, eszéhez, mint az előbbi erőszakos eljárással.

Azóta nagyot fordult az idő kereke. Az akkori gymnasiumok nagy részét államosították; új, a modern követelményeknek megfelelő iskolákat állítottak fel. Magasabb tudományos és pædagogiai műveltséggel bíró tanári nemzedék foglalta el a középiskolai katedrákat; sőt még a népiskolák is megváltoztak; itt is azon voltak, hogy vessző helyett virággal hintsék be a tantermeket.

És most, három évtizeddel a testi fenyíték eltörlése után, midőn azt hittük már, hogy a nevelés e középkori eszköze immár örökre eltűnt iskoláinkból, azon vesszük észre magunkat, hogy pædagogiai és iskolai köreink és társulataink s ezekkel együtt a hivatalos forumok is, már ismételten kénytelenek voltak a halottaiból feltámadó testi fenyíték rémével foglalkozni. Irodalmunkban pedig itt is, amott is hallatszik egy-egy tétova hang, mely saját meggyőződéséről még nem szólva, példázva emlegeti, hogy a khinaiakat foglyok nélkül ezivilizáló Poroszországban (igaz, hogy csak a népiskolákban) újra törvényes fegyelmi eszköz a bot.

Ily körülmények között lehetetlen e kérdés elől kitérnünk. Bátran szemébe kell néznünk a hazajáró kísértetnek.

Ki kell puhatolnunk, miért nem nyugszik békén sírjában, a hová, azt hittük már, hogy örök időkre eltemettük; mért jár haza az élőket nyugtalanítani; rémítgetni. Lelkiismeretesen ki kell

puhatolnunk, mi az oka, hogy a testi fenyíték napjainkban hol a nép-, hol a középiskolában újra meg újra felüti a fejét.

Talán a humánus nevelés eszközeivel egyáltalában nem lehet eredményt elérni? Talán idevágó törvényeink rosszak, hiányosak? Vagy talán rajtunk, a tanárokon, múlik a dolog, hogy nem tudunk humánus módon kellőképen fegyelmezni? Avagy talán az iskolán kívül álló, külső okoknak tulajdonítandó, hogy a humánus fegyelmezésre vonatkozó intézkedések nem elégségesek tanuló ifjúságunk fegyelmezésére?

Vegyük sorra e kérdéseket, hogy a jelenség okát kikutatván, végül a baj orvoslásának módjára is rámutathassunk. Az első, összefoglaló kérdésre egyelőre ne feleljünk. Kezdjük a másodikkal: rosszak vagy hiányosak-e a fegyelmezésre vonatkozó törvényeink?

Azt hiszem, nem találkozik senki, ki erre, a középiskola szempontjából, igennel felelne. Középiskolai rendtartásunk 18. §-a nagyon szépen meghatározza, hogyan kell a gyermekies könnyelműséggel és pajzánsággal szemben viselkednünk s mi a teendőnk abban az esetben, ha a gyermek sem tanárának, sem az osztályfőnek, sem az igazgatónak, sem szüleinek ismételt intő szavára nem hallgat, a javulásnak jeleit nem adja. Világos itt törvényünk nevelő célzata: nem megtorolni akarja az elkövetett kihágást, hanem szeretettel, türelemmel, meggyőzéssel a jó útra kívánja téríteni a meggondolatlan gyermeket. De világos törvényünknek humánus alapja és célzata is, mert implicite ki van benne mondva, hogy egyáltalában nincs szükség testi fenyítékre, verésre, erőszakos eszközökre: hisz a ki a jó szóra, intésre nem hallgat, azt a fegyelmi büntetések 5. és 6. pontja alkalmazásával ki lehet zárni az iskolából.

A középiskolának tehát törvényeink szerint a fegyelembontó, rendezavaró, szóval oda nem való elemeket nem kell megtűrnie.

Egészen másképp áll e tekintetben a népiskola. Ott az iskoláztatás általános kötelezettségénél fogva egyáltalában nem lehet megszabadulni a fegyelembontó elemektől. Itt sürgős intézkedésre volna szükség. Nagyobb városokban és a megyei székhelyeken oly külön népiskolákat kellene felállítani, a melyekbe csak oly tanulókat vennének fel, a kikre az iskolai testületek kimondanak, hogy a jó nevelésű vagy romlatlan gyermekekkel együtt, ugyanazon, humánus bánásmóddal nem fegyelmezhetők.

A középiskolai fegyelemtartásra vonatkozó törvény azonban

humánus tendenciájá mellett is teljesen biztosíthatja bármely skola fegyelmét. E tekintetben tehát nekünk nem lehet panaszra okunk.

Áttérhetünk a következő kérdésre:

Talán középiskolai tanárságunk nem tud humánus módon kellőképpen fegyelmezni?

Erre a kérdésre inkább az igazgatók s még inkább a főigazgatók felelhetnének meg. Abból a körülményből azonban, hogy én magam is, nemcsak azon intézetekben, melyekben eddigélé működtem, hanem más intézeteknél is, nagyon sok kitünően fegyelmező kartársamnak eljárás módját bámúltam már meg, teljes meggyőződéssel következtethetem, hogy tanárságunk legnagyobb része nemcsak szaktudomány, hanem a humánus nevelés tekintetében is teljesen feladata magaslatán áll s csak ritka s mai napság mindinkább kevesbedő kivételek azok, kik a reájuk bizott ifjúságot kellő fegyelemben tartani nem tudnák.

Kétezer tanár közt, nem csoda, ha találkozik egy-kettő, ki a fegyelmezéshez szükséges kellő energia vagy következetesség híján van. De ezen is lehetne némileg segíteni azzal, ha azon miniszteri rendelet pótlásául, mely az egy intézetbeli tanároknak egymás óráin való hospitálásáról szól, újabb rendelet adatnék ki, mely szerint a kezdő tanárok kötelező heti óraszámuk keretében heti 4—5 órára — szaktárgyukra való tekintet nélkül — az intézet legjobban fegyelmező tanárai mellett való hospitálásra utasítatnák.

Van minden intézetben egy vagy több kiváló fegyelmező erő, a kiknek érdeme az iskola szempontjából nem kisebb az irodalmi téren működő tanárokénál. Ezek ily úton hozzájárulnának ahhoz a megbecsültetéshez, mely őket méltán megilleti.

Azt mondtam az imént, hogy tanárságunk legnagyobb része a humánus nevelés tekintetében is feladata magaslatán áll. És ez természetes is. A tárgyát alaposan értő, kötelességtudó, teendőiben pontos, lelkiismeretes tanár, kivált ha igaz szeretettel egyesíti a szigorúságot, a legtöbb osztályban és intézetben már megjelenésével és tanításának érdekességével is fegyelemben tartja és fegyelemhez szoktatja növendékeit. Nehezebb a dolga az óráközi felügyelet ideje alatt, a folyosón, az udvaron, hol tanítása nem foglalkoztatja a növendékeket s esetleg oly gyermekekkel gyűlik meg baja, a kiket nem tanít és nem is ismer.

Az oly intézetben, a melyben minden tanár lelkiismeretesen teljesíti az óráközi felügyeletet is, nagyobb bajok, zavarók ebből is csak ritkán keletkeznek:

De minden tanár érzi ilyenkor, hogy iskoláink fegyelmi viszonyai még sem mintaszerűek.

Csak próbáljuk meg: hagyjuk ezt az ifjúságot csak pár napon át, ne folyton, csak egy-egy óráküzben magára: azonnal észrevesszük, hogy hosszú heteken, hónapokon át folytatott fáradságos munkánk eredménye vajmi csekély értékű. Mert lám, hosszas fáradozással se tudtuk elérni, hogy növendékeink az iskolai törvényeket, intézményeket, a tanárokat s az intézetet kellőképen tiszteljék; hogy akaratukat készséggel, föltétlenül alárendeljék az iskolai törvényeknek, a jó erkölcs és társadalmi illendőség parancsainak.

Mit szóljunk azonban az oly viszonyokról, midőn a tanár, még a különben jó fegyelmező erő is, azon veszi magát észre, hogy osztályában még a tanítás ideje alatt is minduntalan meglazul a fegyelem, az udvaron, folyosón pedig szó sincs róla, hogy a növendékek még a tanár jelenlétében is az iskola törvényeinek engedelmeskednének?

Ki az utóbbi időben korosabb és fiatalabb tanárok ajkáról elhangzott panaszokat figyelmére méltatta, el kell ismernie; hogy vannak egyes osztályokban vagy intézetekben oly fegyelebontó és rendzavaró elemek, melyek metelyező hatásuknál fogva az egész osztály vagy intézet fegyelmezését lehetetlenné teszik.

Ezektől a fegyelebontó és rendzavaró elemektől az iskolának természetesen meg kellene szabadúlnia. Meg kellene szabadúlnia az egész intézet jóra való növendékeinek nevelhetése érdekében. Meg kellene szabadúlnia törvényeink rendelkezése folytán, hogy nevelő feladatát az iskola humánus eszközökkel is teljesíthesse.

És mit látunk? Az iskola érdeke sürgősen követeli, a törvény elrendeli, hogy az a tanuló, kin sem atyai intés, sem szigorú dorgálás nem fog, iskolai rendtartásunk 18. §-ának 5. és 6. pontja értelmében az intézetből kizárassék. Mostani gyakorlatunk szerint azonban az a tanuló tovább is megmarad az intézetben, megmetelyezi tanulóársait és lehetetlenné teszi, hogy iskoláinkban kellő fegyelem uralkodjék.

Mielőtt arra válaszolnánk, hogy voltaképen miért, nem zár-

juk ki az ily növendéket, lássuk a humánus fegyelmezést akadályozó egyéb okokat is:

A budapesti tanári körnek a loyag utcai eset alkalmából artott ülésén szóba hozták a fegyelmezést akadályozó körülmények között a tanárok rossz javadalmazását és osztályaink zsúfoltságát.

A javadalmazást illetőleg, minthogy egész tanárságunk, valamint az ország tisztviselői kara általában, egyenlően rossz javadalmazásnak örvend, nem mondható, hogy a kik ennek a szomorú helyzetnek súlyát legjobban érzik, ugyanis a több gyermekes családapák, türelmetlenebbek volnának növendékeikkel szemben, mint nőtlen, vagy gyermektelen kartársaik. A családi gond, az élet terhével való küzdés még többi társaiknál is türelmesebbekké teszik őket.

Osztályaink zsúfoltsága ellenben könnyen türelmetlenné teheti a legszelidebb, legjobb tanárt is. Az idevágó törvényt tehát módosítani kellene. A jelenlegi 60—75 gyermek helyett legfeljebb 40-et volna szabad egy osztályba felvenni.

A rossz javadalmazásnak és az osztályok zsúfoltságának káros következménye abban áll, hogy a tanár, látva, hogy nem segíthet helyzetén, lassankint elernyed, apathikussá válik, elveszti a fegyelmezés aprólékos ügyei iránt az érdeklődést.

Hozzájárul még ehhez az a mindeneknél fontosabb zavaró körülmény, hogy fegyelmi eljárásunk mind e mai napig nincs kellőképp rendezve.

Állításom igazolásául lássuk fegyelmi eljárásunk szokásos módját:

A tanár az iskolai rendet, fegyelmet zavaró növendékekkel az iskolaév közepe táján eljut a negyedik fok alkalmazásáig. Megjegyzendő, hogy ily hosszú időig csak azért húzhatta a tanár, mert óvatosságból minden egyes fokot még hét-nyolcz fokra osztott, úgy hogy egy-egy intő czédula után újra meg újra megismétlődő fegyvelebontás esetén kétszer-háromszor is megint a növendéket, hol atyai szelidséggel, hol szigorú dorgálással; majd a legközelebbi alkalommal megfenyegeti a fiút a következő büntető fokozat kiadásával. Mind nem használ. Ekkor a tanár, ki mindenképen késleltetni szeretné a büntető fokozatokban való haladást, a legközelebbi súlyos eset alkalmával előjegyzésbe veszi a növendéket. Ezután már csak egy-két ízben való szigorú figyelmeztetés követ-

kezhetik s miután mindez nem használ, végre, hetedszerre vagy nyolczadszorra kiadja a következő büntetési fokot, illetőleg az újabb intó czédulát.

Igy jut el 30—34 atyai intés és dorgálás után a negyedik fokig. A fiú az igazgató elé kerül. Az igazgató szigorúan megleckézteti, lelkére beszél, figyelmezteti magaviseletének súlyos következményeire. A fiú könyekben úszik, megfogadja, hogy megjavul; a tanár azonban pár hét múlva újra jelenti az igazgatónak, hogy X. Y. tanuló magaviselete türehetlen. Ekkor az igazgató újra maga elé idézteti az engedetlen, rendezavaró, rossz fiút; esetleg megidézi a gyermek atyját is és kijelenti, hogy legjobb lesz, ha gyermekét kiveszi az intézetből.

Van szülő, a ki hajt az igazgató szavára és kiveszi az iskolából gyermekét; van, ki megijed az igazgató fenyegetésétől és örül, hogy távozási bizonyítványt kap és más intézetet kereshet fia számára. De van olyan is, a ki megköti magát, vagy füt-fát ígér, fogadkozik, hogy a fiú megjavul. Hisz otthon térdre borulva ígérte apjának-anyjának! Csak kis türelemmel legyenek a tanár urak s az igazgató úr, meglássák, hogy megváltozik a gyerek.

Mellékesen megemlíthetjük, hogy iskoláink fegyelmi állapotán általában véve kivált a nagyobb városokban, nem sokat változtat az a kedvező körülmény sem, ha az apa kiveszi fiát az iskolából, mert a távozási bizonyítvány segítségével gyakran ugyanabban a városban más középiskolába adja, a hol újra kezdődik az egész procezzus.

Maradjunk azonban az első, elég gyakori esetnél.

A fiú megmarad az osztályban. A tanár ki nem fagy a fegyelmi esetekből, minden órája felét inquirálás tölti be.

Némely tanár ilyenkor hosszas tűrés és meg-megújuló figyelmeztetés után, látva, hogy a fiú csak nem javul meg, végre is újra jelentést tesz az igazgatónak s kéri az 5. fok alkalmazását, mert a fiú a 4-et már kétszer is megkapta. Az igazgató azzal üti el a dolgot, hogy ez nem elég ok a tanári szék egybehívására.

Vannak azonban oly tanárok is, kik ily esetekben egyáltalában nem alkalmatlankodnak az igazgatónál. Tudni vélik, hogy az igazgatók csak a büntetőtörvénybe ütköző bűncselekmény, lopás, bűnös csalás, hatóság ellen való erőszak, vagy nyilvános fajtalanság esetében hívják össze a tanári széket.

A tanulót tehát, feltéve, hogy rendezavarásában eléggé óvatos

és a büntető törvénybe bele nem botlik, az egész osztály és intézet erkölcsiségének, fegyelmének nagy kárára évről-évre tovább is túrjuk az osztályban, végig vonszoljuk az iskolán.

A fiúk eltanulják czégyeres rossz társuktól a hazudozást, kö-römszakadtig való tagadást és azon hitben, hogy tanáraik csak vak töltéssel puffogatnak, hogy az iskola hatalma a negyedik fokon túl nem terjed: mind általánosabb lesz az intézetben a fegyelmet-lenség, mind nehezebb lesz a jó fiúk erkölcsét a romlástól meg-oltalmazni.

A tapasztaltabb tanárok, hogy ennek a bajnak elejét vegyék, nem emlegetik növendékeik előtt az ötödik fokot, hanem megra-gadnak valamely kedvező alkalmat, a király nevenapját, főigaz-gatói látogatást, harmad végét, vagy más kínálkozó alkalmat s általános amnestiát adva az osztálynak, újra kezdik a fokokkal való intést s így igyekeznek az iskolaév végének ha nem is szaba-dulást, legalább két havi pihenőt nyújtó révébe valahogy be-evezni.

Ez azonban lényegében nem változtatja meg az állapotokat. Az osztályban és intézetben mindinkább elharapódzó fegyelmet-lenség arra vall, hogy a fegyelebontó és rendzavaró elemek benn maradtak az ifjúság soraiban s lassankint saját képükre idomitják társaik tekintélyes részét is.

Igy történik, hogy a tanárok egyik része mind apathikusabbá válik az iskola fegyelmi ügyeivel szemben. S így történik, hogy egy-egy fiatal tanár, az iskolai törvényeknek tekintélyt igyekezőn szerezni, azon véleményben, hogy iskolai rendtartásunk végrehaj-tásának módja nem nyújt orvoslátot a tanulók fegyelmetlensége ellen, magáról megfélelkezve, kezét emel növendékére és ez úton igyekszik osztályában a rendet és fegyelmet, a nevelés és tanítás alapját helyreállítani.

Nem védeni kívánom a botot és ütletet. Hisz rólam tudva-levő, hogy régi esküdt ellensége vagyok bármiféle testi fenyték-nek. Csak arra kívántam rámutatni, mi az oka, hogy három évtizeddel a botbüntetés és a fegyházi rabok vesszőzésének eltör-lése után, újra kísért nálunk a testi fenyték réme.

Rá akartam mutatni, hogy a jelenség voltaképp csak sympto-mája egy nagyon komoly bajunknak, hogy ugyanis középiskolai rendtartásunk végrehajthatóságában és ezzel együtt ifjúságunk fegyelmezhetőségében tanáraink nagy része elvesztette bizalmát.

E bizalomnak helyreállítása iskoláink és ifjúságunk érdekében minél előbb nagyon kívánatos volna.

*

Helyes és szép dolog, hogy a főigazgatók s a miniszterium féltékenyen őröködnék rendtartásunk humánus szellemének sértetlen fentartása fölött.

Bizonyára arra is volt oka az állami középiskolák szervezésének idejében a felsőbb hatóságnak, hogy a testi fenyték rendszerén növekedett tanárokkal lévén dolga, nem bízott meg bennük föltétlenül, úgy hogy felsőbb helyen mindenkép azon voltak, hogy kicsinyes okok vagy tanári türelmetlenkedés folytán egy-egy tanuló ki ne üldözzenek az intézetből.

Igy történt, hogy felsőbb helyen iskolai rendtartásunk humánus szellemén, nevelő és nem megtorló tendenciáján őrködve, iskoláinkban tanári körökben az a téves vélemény fejlődött ki, hogy a rendes fegyelmezés ügyeiben iskolai rendtartásunk 18. §-ának csak első négy pontja áll rendelkezésére a tanári testületnek, az 5. és 6. pont pedig, ép úgy mint a 7., tilalom alá van helyezve, mert csak bűncselekmények, erkölcsi perversitás eseteiben érvényesek.

Ez a felfogás, ha állandósíthatnák, megvesztegetné fegyelmi büntetéseink egységes nevelő-javító tendenciáját, mert ily felfogás mellett megtörténhetnék, hogy a tanári szék valamely csekély érték vagy tárgy lopásával vádolt gyermeket, noha ismeri a vádlottnak jóra való hajlandóságát, és világosan látja őszinte bűnbánatát, töredelmességét: bűncselekményről levén szó, a 6. vagy 7. fok alkalmazására, tehát az iskolából vagy az ország összes iskoláiból való kizárára ítélne, a helyett, hogy egyszerű dorgálással is megelégednék.

A tanári szék noha alaposan ismeri az intézet növendékeit és teljesen illetékes annak elbírálásában, vajjon van-e remény a vétkes gyermek megjavulásához vagy sem, nem maradhatna meg törvényeink szellemének, a nevelve-javítás tendenciájának álláspontján: hanem a megsértett jogrendet kívánva helyreállítani, oly állásponttól ítélne, mely az iskola feladatával és rendtartásunk humánus szellemével sehogy sem volna összeegyeztethető.

Ha tehát a törvény kijelölte útról letérni nem akarunk, ha ifjúságunk fegyelmezésének ügyét szívünkön viseljük: első és leg-

sürgősebb teendők odahatni, hogy fegyelmi törvényeinket, törvényeink szellemét és végrehajtásának módozatait mimagunk félre ne magyarázzuk.

E végből fegyelmi eljárásunkat (nem a törvényeket, melyeknél jobbakat nem kívánhatunk, hanem az eljárást) az eddigi tapasztalatok alapján rendszeresen szabályoznunk kellene. Mindenekelőtt részleteznünk kellene az 5. és 6. fok alkalmazására jogosító «erkölcsi romlottság» eseteit. A javíthatatlan, rossz szándékú hazudozás, megátalkodott tagadás, stb. mind erkölcsi romlottságnak jelei, melyek rendtartásunk értelmében jogosulttá tesz az 5. és 6. fok alkalmazását, ellenben pl. a lopást gyermekeknek nem szabad minden esetben javíthatatlan erkölcsi romlottságnak minősíteni.

Ezzel kapcsolatban a tanári szék ítéleteinek azt a súlyt és tekintélyt kellene megszereznünk, mely ez intézményünket százados hagyományainál és érvényben levő törvényeink erejénél fogva megilleti. E végből jegyzőkönyveinkben nem kellene a tanári szék és tanácskozmányt egy kalap alá foglalnunk. Törvényeink is határozottan megkülönböztetik az egyiket a másiktól. A középiskolai rendtartás többször idézett 18. §-ának 5. pontja (idézetemet a Dárday-féle Törvénytár-ból veszem) a «tanári szék elé idézés»-ről szól; ugyanazon rendtartás 33. §-ától kezdve pedig az egész IV. fejezetben mindenütt «tanári tanácskozások»-ról van szó.

A különbség a kettő között az, hogy a tanácskozás a didaktikai és methodikai kérdéseken kívül csak adminisztratív ügyekkel foglalkozik, ellenben a tanári szék a középiskolai növendékek fegyelmi ügyeiben I. fokú ítélő tanács, mely részben az esküdtszék, részben a bíróság attribútumaival bírván, lelkiismerete sugallatára hallgatva, marasztalja el vagy menti fel a vádlottat és szabja ki egyúttal a büntetés fokozatát is.

A tanári szék tekintélyének gyarapítása céljából óhajtandó volna, hogy a miniszterium középiskolai ügyosztályának kebelében a tanári szék ítéleteinek felülvizsgálatára II-od fokú ítélő tanács szerveztessék, melybe azon tankerületi főigazgató is bevonatnék, a kinek kerületébe a szóban forgó középiskola tartozik. A különbség a jelenlegi és a javasoltam eljárás közt az volna, hogy míg jelenleg az adminisztráció rendes útján, vagyis írásbeli referálás, tehát holt betű alapján történik II. forumban az ítékezés, addig a javasoltam módon élőszóbeli előadás és plénumbeli határozat

alapján történik a döntés. E kivánság teljesítése már csak azért is méltányos, mert hazai igazságszolgáltatásunk terén kivétel nélkül való eljárás szabály, hogy tanácsnak ítélete fölött csak tanács ítélet, még pedig minél magasabb az igazságszolgáltató forum, annál többtagú tanács ítélkezik az előbbi ítélet fölött.

Ehhez a II-od fokú ítélő tanácshoz volnának a tanári szék jegyzőkönyvei és összes mellékletei felterjesztendők. Természetesen ezen tanács eljárásának módozatait is pontosan meg kellene állapítani. Így óhajtanó volna, hogy a tanári szék egyhangú határozattal hozott felmentő ítélete azonnal jogerős határozattá emelkedjék és csak egyszerű tudomásul vétel végett terjesztessék fel a felsőbb hatósághoz. Semmiségi okok alapján azonban, vagyis ha az eljárás körül szabálytalanságok történtek (a mely semmiségi okok szintén részletesen megállapítandók volnának) az egyhangú felmentő ítélet is feloldható volna és újabb eljárás végett a tanári szék elé terjesztetnék.

Hasonló módon kellene szabályozni a nem egyhangú határozattal hozott felmentő ítéletek s a 6. vagy 7. fokú fegyelmi büntetésre ítelt vádlottak ügyében való eljárást.

Az eljárásra vonatkozó emez új intézkedések azonban — nagyon természetesen — nem érintenék az elítéltnék abbéli jogát, hogy a miniszter kegyelméhez folyamodjék, a ki is kegyelmi jogát bárkivel szemben gyakorolhatja.

Bármiféle fegyelmezéshez, még a humánus szellemben való fegyelmezéshez is erő, energia és szilárd következetesség szükséges. De ha növendékeink látják, hogy tanáraik nem elég energikusak és nem következetesek a fegyelmi büntetések végrehajtásában; ha azt tapasztalják, hogy a törvények alkalmazására vonatkozó eljárásunk teljesen rendszer nélkül szükölködik, úgy hogy a fegyelembontó és erkölcsileg romlott növendékek háborítlanul folytathatják romboló munkájukat intézeteink jóra való növendékei között: akkor remélnünk sém lehet, hogy ifjúságunk valaha oly fegyelmezett legyen, a mint óhajtanók s a mint a nemzet jövőendő művelt osztályainak nevelése kívánatosná tenné.

Ne tartsunk tőle, hogy javaslatom elfogadása esetén egyik-másik intézet tanári testülete túlzásba esnék és derűre-borúra osztogatná a 5. és 6. fokú büntetést. Tanárságunk ez idő szerint műveltség tekintetében oly magas színvonalon áll, hogy ettől tartanunk nem lehet. De különben is sérelem a tanuló ifjúságon

semmi szín alatt nem eshetik; hisz ott a felülvizsgálati forum, a hol jogorvoslatot talál, a ki az ítéletet magára nézve sérelmesnek véli s ott a miniszter kegyelmi joga, a hol teljes kegyelmet nyerhet, a kit a miniszter erre méltónak tart.

Az azonban bizonyos, hogy ha a fegyelembontó és javíthatatlan elemeket tényleg eltávolíthatjuk iskoláinkból, egész tanító és nevelő rendszerünk felszabadul azon lidércnyomás alól, mely jelenleg ránehezedik és tanári és pædagógiai köreink nem lesznek többé azon kinos helyzetben, hogy a testi fenyték törvényellenes és sajnálatos eseteivel kelljen foglalkozniok.

KÖRÖSI SÁNDOR.

A KLASSZIKUS REALIÁK TANÍTÁSÁNAK MÓDSZERÉHEZ.

(I. közlemény.)

Sok a panasz, hogy nagy a tananyag. Pedig az új tanterv sem készülhetett az anyag szaporítása nélkül, a mennyiben a művészettörténeti oktatás is helyet kér, legalább a tantárgyak kereteibe szorítva. És ez nézetem szerint — bár kétségkívül a tanár munkájának megszorításával — helyesebben van így, mintha külön tantárgyként kellene tanítani, a mivel megint csak megszorodnék azon, ismét több részre osztott és a tanulók tudatát elaprózó, sőt lelkét szétforgácsoló tanításoknak a hatása, melyet *a nevelés érdekében*, a szakrendszer mindinkább szükséges korlátozásával is minél jobban csökkentenünk kellene. A mennyiben azonban ezen segíteni vajmi nehéz, azt a nagy felrészelést és változatosságot, melyet a tanuló a legkülönbélebb ismeretek sokféle közlése által szinte oly fokban tapasztal, hogy azokat sem elsajátítani nem tudja, sem azokkal elbánni nem elég erős, s legfeljebb nagy halomra összerakni igen, de bennök tájékozódni s azokat kisebb és nagyobb egységekbe összeszorítani legtöbbször nem képes, valami nagyobb s a részekre is vonatkozó igazságok kompaktabb foglalatába kell illesztenünk, a mi által azt érzük el, hogy a tanulók lelke a tudás mintegy összecsomagolt különféle mennyiségeivel és mértékeivel czélszerűbben rakódhatik meg, ha az tágabb és erősebb kötelékekkel van összekötve, mintha számos könnyen szakadó, vékony fonállal van összeszöve. S itt arra kell törekednünk, hogy első sorban ugyanazon tantárgy tanításánál